Grzegorz Leszczyński

„Kanoniczne prawo małżeńskie”, Wojciech Góralski, Warszawa 2000 : [recenzja]

Łódzkie Studia Teologiczne 10, 341-343

2001

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

kanonicznego. Rozdział dziewiąty dotyczy zagadnień rozłączenia małżonków, a więc dyspensy od małżeństwa niedopełnionego, rozwiązania małżeństwa na korzyść wiary oraz separacji podczas trwania węzła małżeńskiego i rozwodu cywilnego. Rozdział dziesiąty i ostatni podejmuje problematykę uważnienia małżeństwa w formie zwykłej i w zawiązku.

Oprócz dziesięciu przedstawionych rozdziałów opracowanie zawiera ponadto pięć aneksów: I – *Kanony 1055-1165 KPK z 1983 r.*; II – *Wykaz dyspens i zezwoleń wymaganych przez Kodeks prawa kanonicznego do ważnego lub godziwego zawarcia małżeństwa;* III – *Orzeczenie nieważności małżeństwa kościelnego;* IV – *Kościół wobec niektórych sytuacji nieprawidłowych wśród katolików;* V – *Formularze i wzory pism kancelaryjnych*. Ponadto, na zakończenie autor zamieszcza alfabetyczny indeks rzeczowy oraz bibliografię.

Pomijając niektóre nieścisłości autora, dotyczące chociażby liczby kanonów zawartych w Kodeksie dotyczących prawa małżeńskiego, których według autora jest 110 zamiast 111, jak i niektóre braki dotyczące poszczególnych dokumentów, jak się wydaje ważnych w materii, jak np. Pismo okólne Kongregacji Sakramentów z 1986 r. należy stwierdzić, że opracowanie to jest niezwykle bogate i szczegółowe. Na uwagę zasługuje przede wszystkim uwzględnienie najnowszych dokumentów Kościoła powszechnego i partykularnego w Polsce, jak i dokumentów cywilnego prawodawstwa polskiego, np. o zmianie w Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym. Bardzo pożyteczne wydaje się bardzo szczegółowe opracowanie zawarcia małżeństwa konkordatowego z podaniem poszczególnych wzorów pism wymaganych w tej kwestii. Bardzo ważne jest ponadto podjęcie problematyki małżeństw mieszanych, zwłaszcza w odniesieniu do osób, które deklarują się jako niewierzące, czy wręcz formalnym aktem odstąpiły od Kościoła katolickiego.

Wątpliwość budzi natomiast umiejscowienie w jednym podrozdziale o tytule „niezdolność do wyrażenia zgody małżeńskiej" wszystkich przewidzianych przez Kodeks wad zgody małżeńskiej. Jakkolwiek bowiem nie ulega wątpliwości, iż niezdolnymi do wyrażenia małżeńskiej zgody w sposób ważny są wymienieni w kan. 1095 KPK, to wątpliwość pojawia się, gdy jako niezdolnych uważa się np. tych, którzy symulują małżeństwo. Jeśli bowiem powodem symulacji byłyby kwestie dotyczące zaburzeń osobowości, taka kwestia jest do obronienia, jeśli natomiast powodem symulacji jest czysta intencja wykluczająca małżeństwo, trudno mówić w tym miejscu o niezdolności. W każdym razie wydaje się, że nazywanie każdej wady zgody małżeńskiej „niezdolnością" jest niewłaściwe. Ponadto, niezwykle pożyteczne podanie przez autora przepisów dotyczących orzekania nieważności małżeństwa (aneks III) zostało potraktowane dość powierzchownie. Choć należy zdawać sobie sprawę z tego, iż podręcznik prawa małżeńskiego nie ma obowiązku przedstawić w sposób dogłębny i obszerny wykładu prawa procesowego, gdyż nie taka jest jego rola. Nie oznacza to jednak, że obszerniejsze potraktowanie problemów procesowych, zwłaszcza z uwzględnieniem bogatszej literatury, byłoby o wiele bardziej pożyteczne.

Przedstawione przez ks. Piotra Gajdę *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* zasługuje niewątpliwie na uznanie i pozytywną ocenę. Pozycja ta bez wątpienia może posłużyć jako obszerny podręcznik, będący wykładnią obecnie obowiązującego prawa kościelnego w materii małżeńskiej.

ks. Grzegorz Leszczyński

Ks. Wojciech G ó r a l s k i, *Kanoniczne prawo małżeńskie*, Polskie Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2000, ss. 178.

Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r., którego niewątpliwą inspiracją stała się odnowa dokonana przez Sobór Watykański II. Sobór, określając małżeństwo, używa terminu *foedus*, znajduje bezpośrednie nawiązanie do biblijnej teologii przymierza. Spojrzenie na instytucję małżeństwa – rozumianego już nie jako *contractus* – zgodnie z definicją Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 r. – ale jako *intima comunitas vitae et amoris coniugalis* – zgodnie z określeniem soborowym – zosta-

je zaprezentowane w nowym Kodeksie w wielu nowych, czy też odnowionych unormowaniach prawnych. W perspektywie podkreślenia przez nowy Kodeks interpersonalnego charakteru więzi małżeńskiej, niezwykle istotne stają się odnowione unormowania dotyczące zgody małżeńskiej, jako przyczyny sprawczej małżeństwa. Inaczej niż w Kodeksie z 1917 r. przedstawiają się też główne cele małżeństwa, pośród których uznane w tradycji kanonicznej *ius in corpus* zostaje postawione na równi z innym celem, jakim jest *bonum coniugum*, czyli dobro małżonków.

Książka ks. prof. zw. dr. hab. Wojciecha Góralskiego, zatytułowana *Kanoniczne prawo małżeńskie*, jest zwięzłym komentarzem norm zawartych w kanonach dotyczących sakramentu małżeństwa Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r. Pozycja ta pomyślana – zgodnie z intencją Autora – jako podręcznik kanonicznego prawa małżeńskiego dla studentów uczelni polskich, w których – jaki pisze Autor we wstępie – materia ta znajduje swoje miejsce w programach, nauczania wydaje się niezwykle użyteczna, zwłaszcza w dobie Konkordatu zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, co zresztą Autor podkreślił, poświęcając jeden z rozdziałów zawarciu małżeństwa konkordatowego w Polsce, jak i przeszkodom w prawie polskim, z pominięciem – zdaniem Autora – mniej istotnych fragmentów kanonicznego prawa małżeńskiego materialnego.

Autor przedstawił swój wykład prawa małżeńskiego w 17 rozdziałach.

Wstępem do rozważań szczegółowych materii małżeństwa staje się w pierwszym rozdziale komentarz dotyczący jurysdykcji Kościoła nad małżeństwem – komentarz niezwykle istotny ze względu na przedstawione w nim rozwiązania konkordatowe oraz rozdzielność między jurysdykcją kościelną i jurysdykcją państwa.

Po krótkim syntetycznym rozdziale dotyczącym przedmiotu prawa małżeńskiego, w rozdziale trzecim Autor przedstawia pojęcie małżeństwa oparte na źródłach biblijnych i prawie dawnym, w sposób szczegółowy komentując rozwiązania Kodeksu z 1917 r., a zwłaszcza nowego Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.

W rozdziale czwartym zostają przedstawione dwa istotne przymioty małżeństwa, a mianowicie jedność i nierozerwalność, dwa kolejne rozdziały to zwięzły wykład, przedstawiający rolę, naturę i przedmiot zgody małżeńskiej w powstawaniu małżeństwa. Interesujące wydaje się poświęcenie kilku stron zagadnieniu rozróżnienia między miłością małżeńską a zgodą małżeńską. Rozróżnienie to jest niezwykle istotne, gdyż bardzo często akt miłości, poprzez błędną interpretację Konstytucji *Gaudium et spes*, utożsamiany jest z aktem konsensu małżeńskiego, czyli z aktem woli. W ten sposób *amor coniugalis* rozumiany jest jako przyczyna sprawcza małżeństwa. Natomiast – co podkreśla Autor – jedynie akt woli, choćby nawet uznać, że w nim zawiera się *amor coniugalis* jest przyczyną sprawczą małżeństwa.

Po krótkim rozdziale siódmym poświęconym zaręczynom, w trzech kolejnych rozdziałach Autor omawia przepisy dotyczące przeszkód małżeńskich. Warte podkreślenia jest jednak to, że wykład ten został uzupełniony przez Autora zestawieniem przeszkód istniejących w prawie kanonicznym i w prawie polskim, z odpowiednim komentarzem obrazującym zarówno zbieżności, jak i różnice. Nie ulega bowiem wątpliwości, iż prawo kanoniczne, pod względem liczby przeszkód małżeńskich, jest bardziej obszerne od prawa polskiego, warto jednak zaznaczyć, iż niektóre przepisy ujęte przez prawo polskie w kategorii przeszkód znajdują swoje odniesienia w prawie kanonicznym jako wady zgody małżeńskiej.

Najobszerniejszy rozdział książki ks. Wojciecha Góralskiego poświęcony jest zgodzie małżeńskiej, a konkretnie jej wadom. Bardzo szczegółowo zostały w nim omówione zagadnienia dotyczące przepisów zawartych w kan. 1095 KPK, z wyszczególnieniem poszczególnych chorób i anomalii psychicznych, które czynią podmiot niezdolny do ważnego wyrażenia zgody małżeńskiej.

Dwa kolejne rozdziały poświęcone są sposobowi oraz formie zawarcia małżeństwa, z podkreśleniem przepisów o charakterze praktycznym, dotyczących sposobu dokonania wpisu o zawartym małżeństwie do ksiąg parafialnych.

Nowością w stosunku do innych od prezentowanego podręczników prawa małżeńskiego jest rozdział czternasty, zawierający przepisy dotyczące zawarcia małżeństwa „konkordatowego" w

Polsce. Rozdział ten, z racji na nowość przedstawionych w nim przepisów jest nie tylko wartościowym wykładem w sensie teoretycznym, ale ma przede wszystkim istotną wartość praktyczną dla tych, którzy na co dzień przepisy takie znać powinni, jak i dla tych, którzy posługują się nimi, pełniąc posługę duszpasterska w różnych parafiach Kościoła w Polsce.

Po dwóch kolejnych rozdziałach dotyczących małżeństw mieszanych oraz rozwiązania małżeństwa niedopełnionego i separacji, Autor prezentuje, wykraczając poza schemat wykładu małżeńskiego prawa kanonicznego materialnego, zwięzłe kompendium przepisów dotyczących postępowania sądowego w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Ta część wykładu odnosząca się do kanonicznego prawa procesowego, podkreślająca różnicę w interpretacji pojęcia rozwodu w prawie polskim oraz stwierdzenia nieważności małżeństwa w prawie kanonicznym, jest zbiorem informacji ogólnych o charakterze praktycznym, istotnym zwłaszcza dla tych, którzy nie zetknęli się w swojej praktyce z działalnością trybunałów kościelnych.

Mając na uwadze niezwykłą zwięzłość wykładu prawa małżeńskiego, dokonaną przez Autora, jak zasób przepisów ułożonych w sposób jasny i precyzyjny, a ponadto praktyczny wymiar komentarzy zamieszczonych w książce ks. Wojciecha Góralskiego, należy uznać, iż pozycja ta wydaje się bardzo pomocna, zwłaszcza dla tych, którzy nie pragnąc podjąć obszernych studiów prawa małżeńskiego Kościoła, w zaprezentowanym podręczniku znajdą esencję wiedzy o małżeńskie kanonicznym. Zresztą, taki był zamiar Autora, skoro na okładce sam stwierdza, iż jest ona przeznaczona przede wszystkim dla studentów prawa i administracji, jak i dla tych, którzy na co dzień posługują się prawem polskim i dzięki niej będą mieli możliwość bliższego zapoznania się „z odrębnym od państwowego, oryginalnym, a przy tym uniwersalnym porządkiem prawnym w odniesieniu do instytucji, której znaczenie trudno przecenić zarówno w społeczności państwowej, jak i kościelnej".

ks. Grzegorz Leszczyński

Ks. Aleksander S o b c z a k, *Proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa kościelnego*, „Scriptor", Gniezno 2001, ss. 193.

Kanoniczne prawo procesowe stanowi niezwykle istotną materię dla tych, którzy na co dzień pracują w trybunałach kościelnych, pełniąc w nich różne urzędy, stają przed problemem orzeczenia, czy małżeństwo, w sprawie którego toczy się proces, było zawarte ważnie, czy też nie. Zadanie to jest o tyle trudne, iż nie zawsze mogą oni liczyć na rzetelną i odpowiedzialną przed Bogiem współpracę zarówno stron procesowych, jak i przedstawionych przez nich świadków. Zadanie to nabiera szczególnego wymiaru w obliczu świadomości, iż podejmując decyzję o wydaniu konkretnego wyroku, sędziowie są odpowiedzialności przed samym Bogiem. Co nie jest jednak bez znaczenia, oczywiście nie w sensie merytorycznym, decydują oni w sprawach, które dla ludzi wnoszących pozew do trybunału kościelnego są niezwykle istotne. Dlatego też od pracowników sądów kościelnych należy wymagać przede wszystkim rzetelnej wiedzy o prawie małżeńskim Kościoła, jak i znajomości procedury, która umożliwia sprawiedliwe wykonanie wyroku.

Współczesny człowiek, żyjący w świecie, w którym rozwody cywilne stają zjawiskiem coraz bardziej powszechnym, trwa jednocześnie w przekonaniu, iż małżeństwo zawarte w Kościele nie może być żadną ludzką decyzją rozwiązane. I tak jest w zasadzie, choć nie wszyscy mają taką znajomość kanonicznego prawa małżeńskiego, aby wiedzieć, iż sądy kościelne małżeństwa nie rozwiązują, lecz stwierdzają jego nieważność, jeśli rzeczywiście z jakiegoś tytułu zostało zawarte nieważnie. Owa nieznajomość prawa, zresztą wytłumaczalna, bardzo często może powodować, iż osoby, mające podstawy do ubiegania się o stwierdzenie nieważności ich małżeństwa, nie czynią tego z powodu braku wiedzy na ten temat.

Przedstawiona przez ks. Aleksandra Sobczaka pozycja zatytułowana *Proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa* jest próbą wyjścia naprzeciw potrzebom współczesnego człowieka, doko-